

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו שבת פרשת דברים תשע"ה לפ"ק

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך ווייען - גליון תת"ע

סעודה שלישית

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב ווייען - לאק שעלדריק

תוכחה יתכן בשני אופנים, חדא, לגנות את המעשה הרעה שעשה, ואז משתנה התוכחה בכל פעם לפי המעשה. ודברי התוכחה שאומר להכועס אינו דומה להתוכחה שאומר עבור גיאות וכו'. אבל יש תוכחה שמדבר אליו מגודל מעלת נפשו, שאינו ראוי לו להתנהג כמו פחותי עם. ולדוגמא בן מלך כשרוצים להזהירו או להוכיחו, די להזכיר לו שני מלים אתה בן מלך, ומזה מבין כבר ומשכיל לדעת שלפי גודל מעמדו הוא צריך להתנהג בעדינות והתרוממות יותר משאר בני אדם. וכמו כן בן ישראל הוא בן מלך, וכמו שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש (שמות יט-ו), אנו בנים למקום, ובן מלך צריך להתנהג בהתרוממות, ולא ללכלך עצמו בדברים פחותים.

ותוכחה כזו שוה הוא בכל מה שהאדם עושה, הן כאשר הבן מלך מתנהג כראוי, ורוצים לעוררו ולחזקו שלא יאבד את מעלתו, והן כאשר חוטא בדברים שאינם מתאימים, והן כאשר שוקע הוא כבר בבזך, די לעוררו באמור לו בן מלך אתה. וזהו שאמר הכתוב, הוכח תוכיח את עמיתך, ולא תשא עליו חטא, התוכחה לא צריכה להיות לפרט גנות החטא, אלא לעורר אותו על מעלת נפשו, בן מלך אתה, בן תורה אתה, ויבין כבר מעצמו שדברים כאלו לא מתאימים לו. ודרשו חז"ל (בבא מציעא לא.) הוכח תוכיח, אפילו מאה פעמים, כי תוכחה כזה מתאים לכל מה שרוצים להוכיח, ואפילו כאשר מוכיחו מאה פעמים, נקודת

אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב (א-א). ברש"י לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל ע"כ. ויש להבין דלכאורה כל הפסוק הזה מיותר, שהרי הזכיר העונות הללו להלן כל אחד בפרטיות, ואם כן לאיזה צורך הקדים פסוק זה בתחלת דבריו. ובמדרש (דב"ר א-ב) זהו שאמר הכתוב (משלי כח-ג) מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשונות, זה משה וכו' ע"ש.

ואיתא במדרש (איכ"ר א-א) שלשה נתנבאו בלשון איכה, משה ישעיה וירמיה, משה אמר איכה אשא לבדי (א-ב), ישעיה אמר איכה היתה לזונה קריה נאמנה (ישעיה א-כא), ירמיה אמר איכה ישבה בדד (איכה א-א). אמר רבי לוי משל למטרונה שהיו לה שלשה שושבינין, אחד ראה אותה בשלותה, ואחד ראה אותה בפחזותה, ואחד ראה אותה בניוולה, כך משה ראה את ישראל בכבודם ושלותם ואמר איכה אשא לבדי טרחכם, ישעיה ראה אותם בפחזותם ואמר איכה היתה לזונה, ירמיה ראה אותם בניוולם ואמר איכה ישבה ע"כ. ועיין בפרי צדיק מה שכתב בזה.

ויש לבאר הדברים, כי הכתוב אומר (ויקרא יט-יז) הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ונראה כי

וְלִכְנָן לשון התוכחה של הנביאים, משה וישעיה וירמיה היה שוה, שכולם פתחו בלשון 'איכה', כאמרם איכה יתכן הנהגה כזאת לבני מלכים. ותוכחה כזו מתאים לומר בכל הזמנים. משה ראה אותם בשלותם שהיו ברום המעלה, ואומר להם איכה אשא לבדי, אני אינני מסוגל לשאת על שכמי עם גדול וחשוב כמותכם. וישעיה ראה אותם בפחזותם, והוכיחם איכה היתה לזונה קריה נאמנה, לירד מרום המעלה לבירא עמיקתא. וירמיה ראה אותם בניוולם, וקונן עליהם איכה ישבה בדד העיר רבתי עם, ואיכה בני ציון היקרים המסולאים בפז ירדו מרום מעלתם שיגיע עליהם עונש כזה.

והוכיחו את ישראל בלשון 'איכה', שיש בו לשון התוכחה הראשונה בעולם, שהוכיח ה' את האדם הראשון אחר החטא, וראשית דיבור ה' אליו כתיב, ויאמר לו 'אִיכָה' (בראשית ג-ט). וביאר הרה"ק בעל התניא זי"ע שאמר לו ה' להתבונן איכה אתה נמצא, הן לפני שעה היית ברום המעלה, עקבו של אדם מכהה לגלגל חמה, מיסב בגן עדן ומלאכי השרת צולין לו בשר (סנהדרין לט:), איכה, איפה אתה נמצא כעת, החרבת כל העולם, הבאת מיתה על כל העולם, נתערב הכל טוב ברע, מתגרש מגן עדן, אִיכָה. - וכמו כן היתה תוכחת משה רבינו לישראל, 'אלה' הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל במדבר בערבה וגו', אל"ה עולה בגימטריא איכ"ה, הוכיחם איכה בן מלך מתגלגל במקומות שאין מתאימים, ואִיכָה, איה אתה מתגורר, לחטוא במדבר בערבה וגו'.

*

ירמיה הנביא מקונן, דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד [עולי רגלים], כל שעריה שוממים וגו' (איכה א-ד). והנגינה היא קדמא ואזלא רביעי. ובזמן שבית המקדש היה קיים נצטוינו, שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר, בחג המצות ובחג השבועות ובחג הסוכות, ולא יראה את פני ה' ריקם (דברים טו-טז). וגם שם הנגינה קדמא ואזלא רביעי. ובגמרא (חגיגה ב.) דרשו, סומא באחת מעיניו פטור מן הראיה שנאמר יראה יראה [יראה

התוכחה אחת היא. ולא תשא עליו חטא, אין צריכין לדבר מהחטא, אלא שלא יאבד מעמדו הרם.

ומשה רבינו כאשר הוכיח את ישראל פעמים רבות, בעשרה נסיונות שניסו אבותינו את ה', היתה תמיד התוכחה שוה, להזכירם גודל מעלתם כי בני מלכים המה, והנכם היום ככוכבי השמים לרוב, כשהן עולין עולין עד לכוכבים (מגילה טז.), ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד (דניאל יב-ג), כל אחד מכם הוא כוכב מזהיר, ואין לו להשפיל עצמו למעשים פחותים למרוד בהמלך. וזהו שאמר, אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל, התוכחה שהוכיח משה את ישראל היו הדיבורים תמיד שוה, הן כאשר חטאו והכעיסוהו במדבר, והן בבעל פעור בערבה, והן במול סוף וכו', תמיד הוכיחם 'באלה הדברים', שהזכיר רוממות כבודן של ישראל, שלא נאה ומתאים להם לירידות כאלה.

וזהו שדרשו על משה, מוכיח אדם אחרי חן ימצא ממחליק לשונות, כי המוכיח על עצם גנות החטא, הוא צריך לחלק לשונו להוכיח בכל חטא בלשון אחר, לפי עצם החטא. ותוכחה כזו קשה לקבל, כי מתנגה גם האדם העושהו, אבל מוכיח אדם 'אחרי', שהתוכחה היא מכון אחר ה', לרומם אותו שהוא בן מלך שצריך להזהר על כל פרט שעושה, תוכחה כזו חן ימצא, יותר ממחליק לשונות. ומוכיח כזה היה משה אוהבן של ישראל, ומוכיח אדם 'אחרי', זה משה, שהוכיח באלה הדברים הן על מדבר והן על ערבה וכו'.

וזהו שאמר הכתוב (קהלת ז-ה) טוב לשמוע גערת חכם מאיש שומע שיר כסילים, כי מי שמוכיח תמיד מצד מעלת האדם, וכמו שאמר משה בתוכחתו, רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (דברים ד-ו), תוכחה כזו טוב לשמוע, כי האדם יש לו עונג בשמיעת מעלותיו. וזהו טוב לשמוע גערת 'חכם', שהגערה עליו הוא הרי חכם אתה, ואיזהו חכם הרואה את הנולד, ואין נאה לחכם שיעשה מעשה טפשות, וגערה כזו טוב לשמוע יותר מלשמוע שיר על כל כסלות שעשה, להאריך בגנות הכסלות.

ויתכן לומר דוהו הטעם שחייבה תורה לעלות לרגל במועד, אשר מצוה זו תלויה בהרבה טלטולי דרכים וביטול תורה הרבה, וכדאיתא בגמרא (תענית י.) דבשבעה מרחשון שואלין את הגשמים, ט"ו יום אחר החג, כדי שיגיע אחרון שבארץ ישראל לנהר פרת ע"ש. הרי שהרבה מבני ישראל היו הולכים בדרך חודש אחד להגיע לירושלים, והוא שלשה חדשים בשנה, שיש בזה בזבוז רב הן בגופו והן בהפסד מסחרו בממונו, והן בביטול תורה ותפלה, ולמה חייבה אותנו התורה כל כך עבור מצוה זו. אך לפי מה שנתבאר, כל ישראל בשהותו בבית ה' נתעצם באמונת אלקי עולם בראיית הנסים התמידיים שם, וזהו שורש יהודי, כל מצותיך אמונה (תהלים קיט-פ), שהיא כוללת כל התורה כולה, ומי שחסר לו גם נקודה קטנה בהאמונה הטהורה, יש חולשה בכל יהדותו, ועל כן כדאי הוא הכל לעלות ולראות, שיזכה לראות שם את פני ה' בתוך ההעלם של העולם.

ואמרו חז"ל (יומא כא:) שבכל מועד היו מגביהין את השלחן לעולי רגלים, ומראין אותן לחוץ, ואומרים להם ראו חיבתכם לפני המקום, שסילוקו כסידורו [כשמסלקין אותו עדיין הוא חם] שנאמר (שמואל א כא-ז) לשום לחם חום ביום הלקחו ע"ש. וכל זה כדי שיראה כל אחד מישראל נס נפלא בעיני בשר, ומזה תתחזק אמונתם, ויראו גם את חיבתם לפני המקום. (ועיין שם בגמרא שסידרו העשרה נסים באופן אחר ממה שנאמר במשנתנו ע"ש).

ונראה דוהו שאמר הכתוב (תהלים צב-ג) להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות, עלי עשור וגו'. כי בשעה שמאיר להאדם ההצלחה אז בדרך כלל אמונתו שלימה, ו'בבוקר' הוא מגיד ומשבח חסדי ה', להגיד בבוקר חסדך. אבל בלילות, כאשר העולם חשוך בעדו ומתרעם על מצבו, איה ה' שאינו עומד לו בעת צרתו, אז יש להתחזק באמונת אלקי עולם, כי לא מחשבותי מחשבותיכם, ואי אפשר לקרוץ מחומר להשכיל ולהבין דרכי ה', וזהו אמונתך בלילות. ולחזק אמונה הזאת, יתבונן 'עלי עשור', על העשרה נסים שנעשו בבית המקדש, שגם אחרי כלות כל הנסים, וכמאמרם (יומא כט.) אסתר סוף כל הנסים, אף על פי

כתיב, וקרינן יראה. יראה כל זכורך את פני האדון, משמע שהאדם רואה את השכינה וכו' ע"כ. ויש להבין הכוונה בזה, שהאדם הבא לבית המקדש בחגים רואה את פני ה', אשר לא יראני האדם וחי.

ונראה בהקדם מה שכתב הרמב"ן (שמות יג-טז) כי מעת היות עבודה זרה בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידיעתו הפרטית ואמרו איכה ידע א-ל ויש דעה בעליון (תהלים עג-יא), ומהם שיוודו בידיעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח הא-ל בהם ואין עמדם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלקים בעדה או ביחיד, ויעשה עמדם מופת בשינוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כולם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול וכו'. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כולה. ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותנו שנעשה תמיד זכרון ואות לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון וכו', וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלקים, כי הקונה מזוהו בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה, כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו וכו' ע"כ.

והנה אינו דומה שמיעה לראיה, כי נסים של יציאת מצרים קבלנו רק בשמיעה מאבותינו, אבל בזמן שבית המקדש היה קיים ראו זאת אנשים נשים וטף בעיניהם, דאיתא במשנה (אבות ה-ה) עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, לא הפילה אשה וכו' ע"ש. וראיית נס מעיד שיש בעלים לבירה, שיש מנהיג המשגיח בעולמו, ועושה בו כרצונו, ואם כן כל מי שהיה בא לבית המקדש וראה את הנסים התדירים שם, היה רואה בעיני שכלו את פני ה', ובתוך ההעלם של העולם, אכן אתה א-ל מסתתר, היה רואה כל זכורך את פני ה' אלקיך שם.

כן היו עוד רואים בעין נסים בבית ה', ומשם יתחזק אמונתו, להגיד אמונתך גם בלילות.

והנה כאשר נתבונן בהעשרה נסים, אז נראה כי לא כל הנסים ראו כל אחד ואחד בבואו בבית ה', ולדוגמא שלא הפילה אשה מריח בשר הקודש, ולא הסריח בשר הקודש מעולם וכדומה, זה היה נס כללי שבמשך מאות שנה שעמד המקדש לא יארע כדבר הזה, אבל לא ראה זאת האדם בעיני בשר בבואו לראות פני ה'. אמנם ארבעה נסים היה רואה כל אחד, חדא, עומדים צפופים ומשתחווים רווחים, רבבות ישראל בעזרה עומדים צפופין, וכשהיו משתחווים היה בין אחד לחבירו ד' אמות, שלא ישמע תפלת חבירו (רש"י שם). שנית, לא אמר אדם לחבירו צר לי המקום שאלין בירושלים, שהחזיק העיר ברחבות רבבי רבבות ישראל שעלו לרגל, שלא היה המקום צר. שלישית, ולא נצחה הרוח את עמוד העשן, שאפילו רוח קלה מנשב אילנות ועלים, וכאן שום רוח לא נצחה את עשן הקטורת. רביעית, הנס בלחם הפנים שהראו לכל ישראל, שהיה עולה הבל חמימותו עד סילוקו מהשלחן.

וארבעה נסים הללו ראה כל אחד מישראל בעיני בשר, אשר בזה נתחזק אמונתו כי יש בעלים להבירה, והתעצם שם באמונת אלקי עולם, אשר עבור זה כדאי לקדם ללכת ולעלות לרגל זמנים טובא לזכות לראות את פני ה'. ולכן הנגינה על הכתוב שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, היא קדמא ואולא מונח רביעי, להורות לנו הסיבה שנצטוינו לקדם ללכת מקצה הארץ להגיע לבית ה', ולבטל עבור זה מגופו וממונו ותורתו, כדי לזכות לראות הארבע נסים, שהיה כל אחד ואחד רואה בעיני בשר. ולכן בחורבנו כשמקונן, דרכי ציון אבלות מבלי באי מועד, הנגינה גם כן הוא קדמא ואולא רביעי, אשר לא רק בית ה' נחסר, אלא גם מאתנו נלקח המעלה הנפלאה שזכינו אז לראות נסים בעיני בשר, שנתחזק בהם באמונת אלקי עולם.

וכמדומה שלא מצינו בכתובים שבזמן שבית המקדש קיים יהיו בהם כופרים גמורים בה' אלקי ישראל, כמו שיש בימינו בעוה"ר, וגם העובדי עבודה זרה עבדוהו רק בשיתוף, שמסר ה' השגחתו להם. וגם המינים האמינו בה' ותורתו, אלא כפרו בתורה שבעל פה, ועד שטיטוס הרשע שהחריב בית ה', לא היה כופר בה' לומר לית דין ולית דיין, וכאשר נטל סייף וגידר את הפרוכת, ונעשה נס והיה דם מבצבץ ויוצא, סבור הרג את עצמו (גיטין נ:), הרי שבכל זאת האמין כי יש אלקים בארץ, אלא עתה הרגו. והיינו כי הנסים התמידיים שהיה נראים בבית המקדש היו מעידים על זה שיש בורא המנהיג עולמו. והרי גם המצריים אחר שראו הנסים והנפלאות שבמצרים שבחו והודו, וכמו שאמר ה', ואכבדה בפרעה וגו' וידעו מצרים כי אני ה' (שמות יד-ד).

ונראה דזהו הענין שהקדים ירמיה בפסוקי איכה אות פ' קודם לאות ע', וברש"י מפני מה הקדים פ"ה לעי"ן, מפני שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו בעיניהם (סנהדרין קד:) ע"כ. ויש לומר עוד, כי בזמן שבית המקדש היה קיים והיו אומרים שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד, היו רואים זאת מתחלה בעיניהם בהעשרה נסים שנעשו שם, ואחר כך היו אומרים זאת תמיד בפיהם. ולכן האות ד' של 'אחד' היא אות גדולה, לרמוז על הארבעה נסים שהיו כולם רואים בזה שה' אחד, אבל כעת נסתם כל חזון, עוד לא יראו עינינו אמונת אלקי עולם בהנסים, אלא נצטרך לחזק אמונתנו בריבוי הדברים של אמירת קריאת שמע, ואמירת הי"ג עקרים של אני מאמין, ויהיה הפה קודם להעין, עד ישקיף ה' וירא, וירחם עלינו לגאלנו, ואז 'עין בעין' נראה בשוב ה' ציון, 'וראו' כל בשר כי פי ה' דבר. וירחם ה' עלינו כי כשל כח הסבל, איך רבבות ישראל אבדו את אמונתם בה', ונזכה לראות בישועתן של ישראל, והשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם, בביאת בן דוד במהרה דידן.

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' אלימלך שארף הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למול טוב	מוה"ר ר' אשר זעליג נאה הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בתגלחת בנו למול טוב	מוה"ר ר' אהרם אלי גאטטעסמאן הי"ו לרגל השמחה השרויה במעונו בהולדת בנו למול טוב
--	--	---